

יטודות מלאכות שבת

א. היתרי מלאכות שבת

- שבת עג עמוד ב
"והמעמר".
5 אמ' רבא. האי מאן דכניף מילחא ממלחחא חייב משום מעמר.
אביי אמ'. אין דרך עימור אלא בגידולי קרקע.
- שבת עה עמוד א
ת'ר. הצד חלזון והפוצעו אינו חייב אלא אחת. ר' יהודה אומ'. חייב שתים. שהיה ר' יהודה אומ'.
פציעה בכלל דישא. אמרו לו. אין פציעה בכלל דישא.
10 אמ' רבה. מאי טעמיהו דרבנן. משום דאין דישא אלא בגידולי קרקע.
- חידושי הרמב"ן שבת קז: ד"ה הא דאמרין
ועוד דודאי קוצר ודש תרוייהו בחד גוונא גמרי' להו ממשכן כי היכי דאמרי רבנן (ע"ה א') אין דישא אלא
בגדולי קרקע ה"נ אמרי ודאי אין קצירה אלא בגדולי קרקע, ואפי' ר' יהודה אפשר דמודה בקצירה דהיא ממש מן
הקרקע,
- 15 תרומת הדשן חלק א (ש"ת) סימן נו
שאלה: מי שאינו יכול ללעוס יפה בשיניו, ויש לפניו בשר שאינו רך, כגון צלי שהוא קשה ללעוס, שרי ליה
לחתוך הבשר בשבת דק דק בסכין ולאוכלו אח"כ או לאו?
תשובה: יראה דשרי כה"ג, ואין לאסור מפני שהוא טוחן, כמו מאן דפריס סילקא וסלית סילתא, דפ' כלל גדול
/שבת עד ע"ב/. וגבי האי דמאן דעביד סילתא, פרש"י דמחתך עצים דקים חייב משום טוחן, די"ל גבי אוכלין
20 לא שייך טחינה, אלא מידי דאורחיה לטחון, כגון טחינת חיתין או שעורין וכה"ג, אבל שאר אוכלין לא. וכ"כ
התוס' אהא דלעיל, האי מאן דפריס סילקא חייב משום טוחן, דוקא בסילקא שייך טחינה, אבל בשאר אוכלין
שרי. ואשירי כתב בשם רבינו חננאל, פי' אחר אפריס סילקא, ולא מפרש בסילקא שהוא ירק כמו שפירש רש"י
והתוספות, וכתב אפרש"י דתמיהה היא, דדבר שהוא אוכל ומפרר אותו דק דק, שיהא שייך בו טחינה. והרמב"ם
כתב דאין טחינה בפירות, ונוכל לומר כ"ש שאר אוכלין. אמנם בהגה"ה שם כתב בשם רא"ם, דאסור לפרר
25 פירות לפירוים דקים. וכתב עוד שם במרדכי דמותר לפרר לחם משום דנטחן כבר, ולא מצינו טוחן אחר טוחן.
משמע אי לאו האי טעמא, הוי שייך טחינה בלחם, ואע"ג דאוכל הוא. ובא"ז כתב נמי דיש טחינה בפירות ואין
לפררם. מ"מ נראה ואיכא למימר דבבשר מבושל או צלי דבנ"ד, כ"ע מודו דשרי. ולא דמי לעצים ופירות ולחם,
דאינהו כולי גידולין מן הארץ, ויש במינן טחינה, כגון תבואה וקטנית, דעיקר טחינה שייך בהו, אבל בשר דאין
גידולו מן הארץ י"ל דבאוכל כזה לכ"ע לא שייך בהו טחינה. והכי מצינו לענין מלאכת מעמר, דקאמר אביי בפ'
30 כלל גדול /שבת ע"ג ע"ב/: אין מעמר אלא בגידולי קרקע. אע"ג דרבא פליג עליה התם, י"ל דלענין טחינת
אוכלין דבלא"ה לא שייך בהו טחינה כולי האי, מודה דיש לחלק משום גדולי קרקע. דכיון דכתבו התוספות
בהדיא דבאוכלין לא שייך טחינה, וכן כתב אשירי דהוי תמיהה, איך שייך טחינה באוכלין, אין לסתור דבריהם
מדברי שאר הגאונים, אא"כ מצינו שנחלקו עליהם בהדיא, אבל כל כמה שנוכל לחלק, לומר דבהך מילתא מודו
אלו לאלו אמרינן הכי. אמנם אין נראה להתיר מהאי טעמא, לחתוך בשר חי דק דק לצורך עופות להאכילן,
35 דהואיל ואין הבשר כך ראוי לאכילה אלא לכוס אותו דלאו כאורחיה, איכא למימר דהא דהתירו התוס' לטחון
אוכלין, היינו משום דא"צ טחינה, דאי בעי אוכל ליה כמו שהוא שלם והיה לועסו בין שיניו, אבל אי לא האי
טעמא לא. וא"ת א"כ מי שאינו יכול ללעוס אפי' בבשר מבושל או צלי יהא אסור, הא ליתא דאזלינן בחר רובא
דעלמא דחזי להו ללעוס, לכך לא שייכי בהו טחינה, אפי' למי שאינו יכול ללעוס. אבל בשר חי דלא חזי לשום
אדם, ואע"ג דחזי לכלבים ולשאר חיות, לאו להכי קיימי רק לעופות משום חשיבותו, ולכך אין להתיר. ותו דיש
40 לנו ליגע ביה, משום איסור שווייה אוכל לבהמה, ומשום מטרת באוכלין לבהמה כההיא דפ' מי שהחשיך וצ"ע.
- שבת עד עמוד א
ת'ר. היו לפניו שני מיני אוכלין. בורר ואוכל בורר ומניח. לא יברור. ואם בירר חייב חטאת.
מאי קאמ'.
- ...
45 אלא אמ' אביי. בורר ואוכל לאלתר. בורר ומניח לאלתר. ולבו ביום לא יברור. ואם בירר נעשה כבורר
לאוצר וחייב חטאת.
אמרנה קמיה דרבא ואמר להו. שפיר אמ' נחמני.

50 המחתך הירק דק דק, חייב משום טוחן. הגה: ... וכל זה לא מיירי אלא בחותך ומניח, אבל אם לאכלו מיד, הכל שרי מידי דהוי אבורר לאכול מיד, דשרי (תשובת הרשב"א והר"ן פרק כלל גדול), כדלעיל סי' שי"ט.

ב. ל"ט מלאכות

משנה מסכת שבת פרק ז משנה ב

אבות מלאכות ארבעים חסר אחת:

55 הזורע והחורש והקוצר והמעמר הדש והזורע הבורר הטוחן והמרקד והלש והאופה הגוזז את הצמר המלבנו והמנפצו והצובעו והטווה והמיסך והעושה שתי בתי נירין והאורג שני חוטין והפוצע ב' חוטין הקושר והמתיר והתופר שתי תפירות הקורע ע"מ לתפור שתי תפירות הצד צבי השוחטו והמפשיטו המולחו והמעבד את עורו והמוחק והמחטכו הכותב שתי אותיות והמוחק על מנת לכתוב שתי אותיות

60 הבונה והסותר המכבה והמבעיר המכה בפטיש המוציא מרשות לרשות הרי אלו אבות מלאכות ארבעים חסר אחת:

99 יראים סימן רעד

ואמרינן בשבת פ' במה טומנין [מ"ט ב'] הני אבות מלאכות כנגד מי אמר ר' חנינא בר חמא כנגד עבודת המשכן ר' יונתן בן אלעזר אומר היה ר"ש בן יוסי בן לקוניא אומר כנגד מלאכה ומלאכות שבתורה ארבעים חסר אחת וראו חכמים אלו המלאכות הדומות עבודה הדומה היא נקראת מלאכה דכתיב מלאכת עבודה לא תעשו ואמרינן אלו הן שהקפידה התורה עליהן כי לא מסרן הכתוב אלא לחכמים ואלו ראיות לקרוא מלאכה. ולא אלו השנויות בכלל גדול לבד אלא כל הדומות לה חייבין עליהן

תלמוד בבלי מסכת שבת דף עד עמוד ב

והלש והאופה.

70 אמר רב פפא: שבק תנא דידן בישול סממנין דהוה במשכן, ונקט אופה! – תנא דידן - סידורא דפת נקט.

פני יהושע שבת עה. ד"ה הצד צבי

כדאשכחן בזורע וחורש דמסתמא לא היו זורעין וחורשין אותן הסימנין שהיו צריכים למשכן אלא שהיה מצוי ביין אפ"ה כיון דשייך זריעה וחרישה באותן מינים חייב.

תוספתא מסכת ברכות (ליברמן) פרק ו הלכה ב

75 בן זומא כשראה אוכלסין בהר הבית או' ברוך מי שברא את אלו לשמשני כמה יגע אדם הראשון ולא טעם לוגמה אחת עד שזר' וחרש וקצר ועמר ודש וזרה וברר וטחן והרקיד ולש ואפה ואחר כך אכל ואני עומד בשחרית ומוצא אני את כל אילו לפני כמה יגע אדם הראשון ולא לבש חלוק עד שגזז ולבן ונפס וצבע וטווה וארג ואחר כך לבש ואני עומד בשחרית ומוצא את כל אילו לפני כמה אומניות שוקדות ומשכימות ואני עומד בשחרית ומוצא את כל אילו לפני.

ג. אבות ותולדות

תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף ב עמוד א

מדקתני אבות - מכלל דאיכא תולדות, תולדותיהן כיוצא בהן או לאו כיוצא בהן? גבי שבת תנן: אבות מלאכות ארבעים חסר אחת; אבות - מכלל דאיכא תולדות.

85 ירושלמי שבת פ"ה ה"ב

כל הן דתנינן אבות יש להן תולדות.

תמן תנינן. "ארבע אבות נזיקין. השור" >משנה. בבא-קמא א,א.<. זה הקרן. נגיחה ודחיפה אב. תני ר' חייה. נשך רבץ בעט תולדות לקרן.

90 תמן תנינן. "אבות הטומאה השרץ ושכבת זרע" >משנה. כלים א,א.<. תולדות השרץ אי-זהו. ר' יודה בשם ר' נחום. מדפות. מהו מדפות. מגעות. אב הטומאה מטמא את הכל. וולד הטומאה אינו מטמא אלא אוכלין ומשקין וכלי חרש. אוכלין ומשקין וכלי +<חרש> אינן נעשין אב הטומאה לטמא. {זיבה}. [והכא] תנינן. "אבות מלאכות ארבעים חסר אחת". חרישה אב. תני ר' חייה. חפר חרץ נעץ תולדות לחרישה.

תלמוד בבלי מסכת שבת דף עג עמוד ב

95 הזורה הבורר והטוחן והמרקד.

היינו זורה היינו בורר היינו מרקד! –

אביי ורבא דאמרי תרוייהו: כל מילתא דהויא במשכן, אף על גב דאיכא דמייא לה - חשיב לה.

ד. מלאכות שנאסרות אך שקשה לסווגן כחולדה

- תלמוד בבלי מסכת שבת דף צה עמוד א
- 100 תנו רבנן: החולב והמחבץ והמגבן כגרוגרת, המכבד, והמרבץ, והרודה חלות דבש, שגג בשבת - חייב חטאת, הזיד ביום טוב - לוקה ארבעים, דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים: אחד זה ואחד זה אינו אלא משום שבות. רב נחמן בר גוריא איקלע לנהרדעא, בעו מיניה: חולב משום מאי מיחייב? - אמר להו: משום חולב. - מחבץ משום מאי מיחייב? - אמר להו: משום מחבץ. - מגבן משום מאי חייב? - אמר להו: משום מגבן. - אמרו ליה: רבך קטיל קני באגמא הוה. אתא שאיל בי מדרשא, אמרו ליה: חולב חייב משום מפרק, מחבץ חייב משום בורר, מגבן חייב משום בונה.

ירושלמי שבת פ"ז ה"ב

- ר' יוחנן ור' שמעון בן לקיש עבדין הויי בהדא פירקא תלת שנין ופלוג. אפקון מיניה ארבעין חסר אחת תולדות על כל חדא וחדא. מן דאשכחון מיסמוך סמכין. הא דלא אשכחון מיסמוך [עבדוניה] משום מכה בפטיש.
- 110 חזון איש אורח חיים סימן נ' אות ט'
עוד יש בזה משום תיקון מנא כיון שמעמידו על תכונתו לזרז את זרם החשמל בתמידות, וקרוב הדבר דזה בונה מה"ת, כעושה כלי, וכש"כ כאן שכל החוטין מחוברין לבית והו"ל כבונה במחובר... ובפתיחת החשמל שמכניסים הזרם בהחוטין חשיב לעולם כתקע...

שו"ת מנחת שלמה חלק א סימן יא

- 120 גם חושבני דכמו שמותר להדיח כלים בשבת, וכן המכבס כסותו בשבת (עיין פמ"ג בפתיחה לא"א ריש סי' ש"כ ובתה"ל"ד שם ס"ק י"ז) וסוחט ממנו את המים או מפלה כליו וראשו אינו חשיב כבורר, ולא דמי לשורה כרשינין או מציף עליהם מים להסיר מהם הפסולת דשפיר חשיב בורר, והיינו דהואיל ורגילין תדיר ללכלך ולהדיח אין זה קרוי בשם בורר אלא כמנקה כליו ובגדיו (גם מה שמותר לברור אוכל מפסולת או לחתוך ירק כדי לאכול מיד היינו נמי מפני שהוא נקרא בשם אוכל ולא בורר או טוחן, אע"ג שעושה ממש מלאכת בורר וטוחן, ועיין גם בשלטי הגבורים סוף פט"ו משבת שכתב לענין קניבת ירק דהדחת ירק שרי אבל לא להסיר העלין המעופשין מן הירקות דאסור משום בורר, הוסיף לומר "וקורין אותו (הנשים) להדיא ברירה שאומרים ביררנו הירק" עכ"ל). וכן השובר עץ או חרס לא חשיב כקורע כיון שהוא נקרא שובר ולא קורע. הרי חזינן שאף במלאכות דאורייתא אזלינן נמי בתר שמא, וכיון שכן נלענ"ד דה"ה נמי שפתיחת מעגל וסגירה נקראת רק בשם שימוש ואינם קרויים כלל בלשון בני אדם בשם בונה וסותר. גם צ"ע הנוטע יחור בארץ או מרכיב יחור בעץ דחייב משום נוטע, אמאי לא חשיב נמי בונה, הרי מעיקרא ה' יחור מת ועכשו הוא עץ חי, גם התולש מעציץ שאינו נקוב וכן הנוטע פטור אע"ג שנשתנה ממות לחיים או להיפך, וכמדומה שאין לחלק בין נותן חיות תוך חוטי נחושת ע"י חיבור עם זרם לנותן חיות ביחור ע"י חיבור עם האדמה, שהרי גם המגבן חייב משום בונה אע"ג שהוא אוכל ולא כלי. אולם גם לדין צ"ע מ"ש הרכבת יתד ביתד דחשיב בונה ואילו הרכבת יחור בעץ אע"פ שמחברם והם ממש מתאחים והיו לגוף אחד ואפי"ה לא חשיב בונה [אך אפשר דלענין בונה חשיב רק גרמא אך עדיין צ"ע מתולש]. וחושבני שאף גם בזה אפשר דאין זה דוקא מפני שבלא"ה יש ע"ז שם של מלאכת זורע ונוטע אלא מפני שבלשון בני אדם הוא קרוי נוטע ולא בונה, וכן ההורג בע"ח בשבת אינו חשיב כסותר כי הוא קרוי רק בשם הורג, (עדיין צ"ע הרי בלשון בני אדם גם הבנין באדם אינו קרוי בונה ורק משום לישנא דקראי מחייבין), וה"ה נמי בפתיחת מעגל דלא מיקרי בונה.